

„És kezdé Noé szőlőt plántálni, mivelhogy a földek művelésére adta vala magát: És minekutána ivott volna annak borában, megrészegedek, és az ő sátorának közepette megmezteleníténé magát. (Mózes 1. könyve 9. rész)”

Hogy Örményország a szőlő és a bor szülőhazája, arra másféle tudományos bizonyítékok is vannak szakértőnk szerint.

(Az életben a véletlen kínálta lehetőségek a legnagyobbak. Az UNIDO (ENSZ Iparfejlesztési Szervezete) munkatársával, *Anahit Szimonjással* beszélgetve véletlenül került szó a borokról - már amennyiben az én esetemben beszélhetünk arról, hogy véletlenül kezdjek borról beszélni. Az Ő segítségével, tolmácsolásával sikerült megismernem azokat a borászokat, akikről szó lesz.

Köszönöm! Shnorhakal em!

Folytatjuk

(Megjelent a DECANTER 2006. szeptemberi számában)

* * *

Erdélyi örményekről kutatói elkötelezettséggel

Az erdélyi örmények kulturális kapcsolatai a 17-18. században címmel tartott magyarországi történelem előadást Kolozsváron. A *Jakabffy Elemér Alapítvány* novemberi konferencia-sorozatába illeszkedve, november 29-én este a szervezet Szentegyház utcai székházában *Kovács Bálint* fiatal kutató mutatta be tudományos feltáró munkájának eddigi eredményeit.

Talán a családi hagyományok, magyarörmény származásom késztettek arra, hogy ünnepek előtti zsúfolt napi programom ellenére mindenképp részt vegyek az előadáson. A későre időzített kezdés, és a barátságosan, sűrű ködös idő lehetett az oka annak, hogy a máskor dugig megtelt kis teremben most alig találtam egy tucatnál több érdeklődőt. Illő késés után viszont tartalmas és pergő előadásában a piliscesabai Pázmány Péter Katolikus Egyetem doktorandusza pontos és lényegre törő összefoglalót nyújtott az erdélyi örmény közösség vallási kapcsolatairól.

A 17. század második felében Moldvából Erdélybe betelepült örmény társadalom „kiszakadt az örmények nemzeti hálójából” - fogalmazott a fiatal történész -, s az erdélyi örmény diaszpóra idővel magyarörmény lett. A frissen érkezettek magyarságtudatának kialakulását, az erdélyi magyar társadalomba való beilleszkedést elősegítette a néhány évtized múlva meginduló nemesítések folyamata is. Szellemi téren azonban, mint ahogy azt római (vatikáni) levéltári források sokasága bizonyítja, az itteni örménység eszmétörténeti szempontból továbbra is fenntartotta kapcsolatait a lemergi (ma Lvov, Ukrajna), kisázsiai, velencei és főképpen a római örmény közösségekkel, illetve teológiai iskolákkal. Róma ugyanakkor igyekezett az erdélyi örmény egyházat „uniálni”, vagyis bevonni az egyetemes katolikus kultúrkörbe. Ez a törekvés már 1622-től nyomon követhető, amikor Rómában megalakult a missziós kongregáció, mely az akkor ismert világot tizenhárom részre osztotta, s a kijelölt térségekbe misszionáriusokat küldött. Az első kulturális kapcsolatok korai letéteményesei is ezek az utazó misszionáriusok, papok voltak. Általuk valósult meg az erdélyi örménység gyümölcsöző kapcsolata Rómával és más örmények által lakott területtel.

A Kárpátok koszorújában élő örmény közösség kulturális összeköttetések képe azonban távolról sem ilyen egyoldalú. Főképp vallási vonalon a 18. század elejéig erős befolyás mutatkozott meg egyrészt a lemergi örmény érsekség részéről, másrészt kapcsolat alakult ki a konstantinápolyi örmény katolikus vikáriussal is. Emellett töretlen kereskedelmi kapcsolatok kötötték össze Szamosújvár, Erzsébetváros, Gyergyószentmiklós és más örmény központok lakóit a Krím-félszigettel, de Nándorfehérvár városával és természetesen Velencével is.

Továbbiakban az előadó, a 18. századtól jelentkező, római tanulmányutat végző erdélyi születésű örmény papok - *Dániel Mihály*, *Karácsony János* (1766-tól Erzsébetváros örmény plébánosa), *Korbuly Kelemen* (1791-től Szamosújvár főesperese és kanonoka) - kultúraközvetítő szerepét emelte ki. A latin-örmény szótár megjelenése vagy a nyugati keresztény egyház kalendáriumának meghonosodása az erdélyi örmény közösségben mind az ő kapcsolatteremtő aktív szellemi tevékenységüknek köszönhető.

Örömmel tapasztaljuk, más írásait is olvasva, hogy Kovács Bálint valóban elkötelezettje a témának, igazi „történelmi szüzföldet” tör fel. Eltérően az oly sok műkedvelői megközelítéstől, ő 2002-től kezdve módszeres tudományossággal, alapos kutatói munkával végzi az erdélyi örmény közösség múltjának feldolgozását, vallási és kulturális kapcsolatrendszerének feltárását. Ebbe a főleg levéltári anyagokra támaszkodó kutatómunkába illeszkedik be mostani előadása is, mely valójában összefoglaló és ismertető volt a három-négy éven belül elkészülő doktori tézishez. Kihasználva a már negyedik alkalommal elnyert

CEEPUS-ösztöndíjat, a Kolozsváron tanulmányait folytató fiatal történész a kincses város levéltára mellett az erzsébetvárosi örmény könyvtárban végzett kutatásokat, s lelkesülségére jellemző, hogy örményül tanul. Bizonyára minőségi ugrást jelent majd további feltáró munkájában a 2007 márciusától szóló fél éves kutatói ösztöndíj a németországi Halléban működő Armenisztikai Kutatóintézetben.

Talán igaz a szellemes mondás: kétféle örmény van, az egyik, aki tudja magáról, hogy az, míg a másik aki még nem tudja, de már sejti.

Murádin János Kristóf

* * *

Dr. Puskás Attila: Az erdélyi örmények nyomában

Dr. Puskás Attila könyve, *Az erdélyi örmények nyomában* több mint hézagpótló, bátran kimondhatjuk: alapkönyv. Szongott Kristóf (1843-1907) armenológus történelmi jelentőségű kutatásai óta senki nem eredt az erdélyi örmények nyomába, senki nem tárta fel e nép második honfoglalásának körülményeit. Dr. Puskás Attila tudományos szempontból megalapozott, tényszerűségében hiteles, érdekes és olvasmányos könyvet ad a kezünkbe. És ami a legfontosabb: az erdélyi magyar-örmény fiatalok kezébe.

A könyv terjedelme és mérete, tipográfiai érdekességei, képanyaga és többnyelvűsége(!) korszerűvé és vonzóvá teszi a könyvet az érdeklődő közönség számára. Feltárulkozik múltunk, megmutatkoznak tennivalóink, és a jövő elvárásai. Legfontosabbnak az erdélyi és a magyarországi örmények közötti természetes kapcsolat erősítését és az élet minden területére vonatkozó kapcsolat kiterjesztését látjuk. A budapesti székhelyű Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (EÖGYKE) és annak elnökszónya, Dr. Issekutz Sarolta komolyan veszi ezt a munkát. Ő mutatta be 2006. november 22-én a marosvásárhelyi Kulturpalota kistermében nagyszámú, lelkes közönség előtt. Dr. Issekutz Sarolta jóízű könyvbemutatóját (óh! csodás dalauzi!) az örmény irodalom kincsestárából válogatott költemények övezték *Várady Mária* színművész előadásában.

Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE), a Katolikus Nőszövetség és az EÖGYKE közös rendezvénye volt ez a rendkívüli esemény: *Kilyén Ilkának*, az EMKE alelnökének, *Markó Enikőnek*, a Katolikus Nőszövetség elnökének és *Dr. Issekutz Saroltának* az EÖGYKE elnök-asszonyának részvételével és védnökségével.

Hát igen. Meg kell tervezni a jövőt! Mint egykor Szamosújvárt. „1700 augusztus 1-én letették a város alapkövét. Verziurescu Rómából Alexa mérnököt hívta a terv elkészítésére, így Szamosújvár Európa egyetlen mérnöki tervek szerint épített városa. "Tökéletesen szervezett életfeltételekkel, kulturális és kereskedelmi létesítményekkel, templommal. Ma úgy mondanánk: tökéletesen korszerű infrastruktúrával. A város működése: közigazgatása, az európai demokráciák csillogó ékköve volt. Jó a könyvet megfogni, és jó felfogni. Köszönjük kedves Puskás Attila dr.

Várady Mária örmény önkormányzati képviselő

* * *

Dr. Sasvári László

Örmény liturgia magyar nyelven

Annak is megvan a története, hogyan vált hozzáférhetővé magyar nyelven az örmény liturgia szövege. Eddigi vizsgálódásaink alapján a legrégebbi magyar fordítás *Ávedik Lukács* erzsébetvárosi örmény plébános nevéhez fűződik. „*Az örmény szentmise szertartásai*” című munkája 1876-ból való. Az örmények nem értették az ősi liturgikus nyelvet, ezért látta szükségesnek, hogy magyarul megjelentesse az örmény mise szövegeit (Segesvár, 1876). Már akkor elhatározta egy második kiadás megjelentetését, de többet akart annál, mint csak a mise szövegei. Végül megjelent „*Az örmény kath. szent mise*” (Erzsébetváros, 1905). Nem láttunk belőle példányt! (Polyák Mariann: *Ávedik Lukács /1847-1909/ Erzsébetváros történetírója. In: Örmény diaszpóra a Kárpát-medencében. Piliscsaba, 2006 99-102.)*

Ávedik utódja volt az erzsébetvárosi plébánosok sorában *Alexa Ferenc* 1917-1935 között (szül.: 1890-1957). Ő is lefordította az örmény misét magyarra és kiadta: „*Örmény szentmise*” (Kolozsvár 1919). Mennyire használta fel elődje fordítását? Nem tudjuk! A könyvecske csak az állandó részeket tartalmazza, a rövidített mise formájában - ahogyan végzése Erdélyben szokásos volt - , a változó részek a húsvét-